

REPREZENTĂRI ANTROPOMORFE PE CERAMICA AȘEZĂRII CUCUTENI A₃ DE LA SCÎNTEIA (JUD. IAȘI)

de CORNELIA MAGDA MANTU¹

Vasele cu decor plastic antropomorf din cultura Cucuteni sînt acum o categorie bine cunoscută în literatura arheologică. Studii speciale s-au referit pe larg la originea, evoluția și diversitatea reprezentărilor antropomorfe din ceramica acestei culturi, atît din punct de vedere plastic, cît și compozițional și au explicat în același timp rolul lor magic-religios¹. Contribuția noastră în acest domeniu constă în prezentarea citorva piese recent descoperite în așezarea cucuteniană de la Scînteia. Din cercetările arheologice efectuate aici în campaniile din anii 1988 și 1989 provin materialele pe care dorim să le prezentăm în rîndurile ce urmează. Este vorba de două fragmente și de un vas ce s-a putut întregi, toate decorate cu reprezentări antropomorfe, în tehnica basoreliefului. Aș mai remarca faptul că atît cele două fragmente, provenind de la vase diferite, cît și vasul reîntregit aparțin recipientului de tip *pitkos*, din categoria grosieră. Dacă cele două fragmente prezintă același fel de reprezentare, vasul întregit aduce în repertoriul tematic o ipostază nouă, necunoscută în plastica cucuteniană.

Primul fragment (fig. 1/2) provine din partea superioară a unui vas de provizii, de culoare gălbui-maronie. Forma exactă a vasului este greu de precizat dar putem presupune că era apropiat de cea a vasului reîntregit (fig. 2). La o mică distanță de baza vasului este redată în relief o reprezentare antropomorfă cu brațele ridicate, de tip chincit². Această reprezentare este realizată dintr-o bandă de lut, aplicată pe peretele vasului, cu care formează corp comun. Din fragmentul păstrat lipsesc o parte dintr-un braț și alta din piciorul opus. Se observă că banda în relief din care a fost modelată această siluetă are aproape aceeași grosime pe tot traseul axului care reprezintă corpul uman, cu excepția extremităților, unde este ușor subțiată. Brațele sînt ușor „trase” spre ax, iar picioarele puțin mai depărtate în raport cu aceasta și în același timp mai lungi. Trebuie să mai precizăm, de asemenea, că redarea brațelor și a picioarelor este ușor asimetrică. Fragmentul de vas păstrează în imediata apropiere a acestei reprezentări urme din decorul cu barbotină.

Spre deosebire de fragmentul prezentat, ce provine dintr-o groapă (nr. 35), cel de-al doilea a fost descoperit sub platforma locuinței nr. 5 (fig. 1/1). A aparținut unui vas de provizii de dimensiuni mari, ce a fost realizat dintr-o pastă grosieră cu impurități și chiar cu mici bucățele de cioburi

¹ A. Nițu, SCIV, 18, 1967, 4, p. 549–561; idem, MemAntiq, 2, 1970, p. 79–95; idem, Carpica, 4, 1971, p. 81–88.

² Termenul a fost folosit pentru prima dată de A. Nițu.

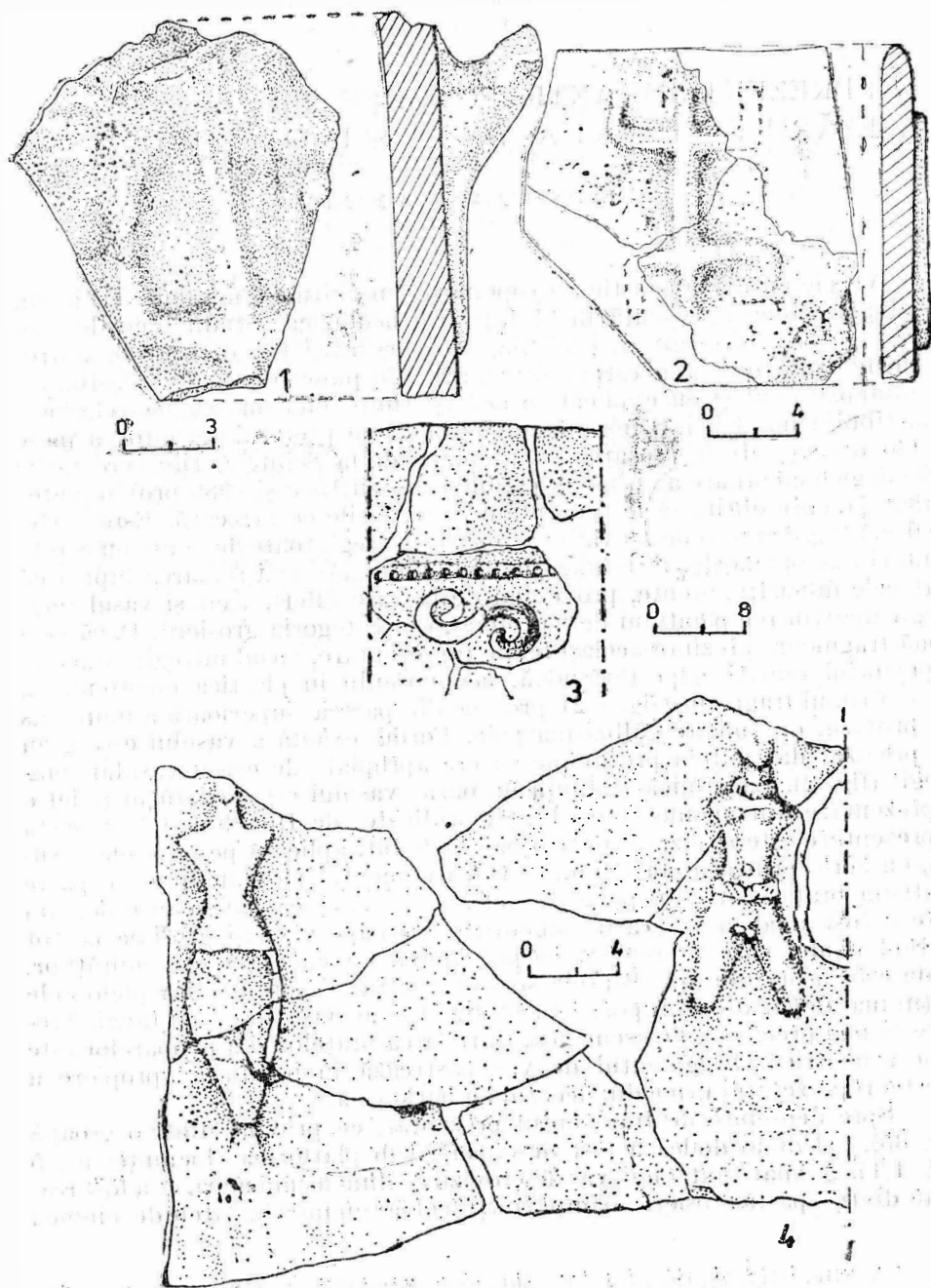

Fig. 1. Scintecia. Reprezentări antropomorfe pe ceramica grosieră (1, 2). Detalii de pe *pithos*-ul cu reprezentări antropomorfe (4) și cu spirală înfășurată în „S” (3).

pisate. Fragmentul este de culoare maron închis, negricios chiar, și indică o ardere secundară. Partea superioară se termină cu o toartă alveolată, masivă, neperforată. Exact sub ea este modelată în basorelief, o reprezentare antropomorfă cu mâinile ridicate. Fragmentul descoperit păstrează o parte din axul central, unul din brațe și o mică porțiune din cel de-al doilea. După maniera de modelare, apreciem că această reprezentare se încadrează tot în categoria pieselor cu brațele ridicate și în poziție chincită. Ca și în cazul reprezentării anterioare, și tipic acestui gen, capul nu este modelat în mod special nici de această dată. Se observă că în locul unde se termină brațul care se păstrează și acolo unde ar fi trebuit să fie capul figurinei banda se lățește brusc și formează parte integrantă din toartă. Partea interioară a fragmentului prezentat este pictată roșu-vișiniu. Tema reprezentării plastice antropomorfe cu brațele ridicate și în poziție chincită mai este întâlnită în aria culturii Cucuteni la Ghelăiești (Cucuteni A2)³, Trușești (Cucuteni A3)⁴ și Dumești (Cucuteni A3b)⁵.

Reprezentările menționate din aria culturii Cucuteni, la care se adaugă și cele de la Sînteia, prezintă deosebiri în detaliile de modelare și în dimensiuni. Ar mai fi de făcut observația că, spre deosebire de piesele cunoscute înainte, ultimele două, apărute recent la Sînteia, provin din părți diferite ale vaselor pe care au fost modelate, respectiv buza (fig. 1/2) și regiunea de sub toartă a unui vas (fig. 1/1).

Astfel de reprezentări, cu brațele ridicate și în poziție chincită, situate în apropierea buzei vasului, au apărut în publicații mai recente ce se referă la materiale provenind din Bulgaria⁶ sau de pe teritoriul fostei U.R.S.S.⁷ Așadar, observăm că cel de-al doilea fragment nu prezintă deocamdată analogii pentru plasarea în tectonica vasului, în repertoriul cunoscut al reprezentărilor din categoria cu brațele ridicate și picioarele chincite, din neo-eneoliticul balcano-dunărean.

Analizând toate reprezentările cu brațele ridicate și picioarele în poziție chincită descoperite pînă acum, observăm că una singură provine dintr-o așezare Precucuteni III⁸, iar restul provin din așezări care din punct de vedere cronologic se plasează în faza Cucuteni A2—A3. Din materialele publicate pînă acum, în faza Cucuteni A—B sau B, astfel de reprezentări lipsesc. Mai mult chiar, așa face precizarea că acest gen de reprezentări nu depășesc linia Prutului. În abundențele materiale arheologice provenind din aria Tripolie, acest gen de reprezentare nu a fost încă menționat. În sudul arealului Cucuteni, motivul reapare, așa cum bine se cunoaște, în aria Stoicani-Aldeni⁹.

³ A. Nițu, *Carpica*, 4, 1971, p. 81, fig. 1/1.

⁴ Vl. Dumitrescu, *Arta culturii Cucuteni*, București, 1979, p. 81, fig. 63.

⁵ R. Maxim-Alaiba, *Acta Moldaviae Meridionalis*, 5—6, 1983—1984, p. 134—135, fig. 14—15.

⁶ A. Todorova, *Kupferzeitliche Siedlungen in Nordostbulgarien*, München, 1982, p. 87, fig. 51/10.

⁷ T. Kiguradze, *Neolitische Siedlungen von Kvemo-Kartli, Georgien*, München, 1986, p. 59, fig. 53.

⁸ S. Marinescu-Bîlcu, *Cultura Precucuteni pe teritoriul României*, București, 1974, p. 265, fig. 84/2.

⁹ I. T. Dragomir, *Enoliticul din sud-estul României. Aspectul cultural Stoicani-Aldeni*, București, 1983, p. 84, fig. 44 a, b, Suceveni.

Vasul cu reprezentări antropomorfe (fig. 2) la care ne vom referi în rîndurile ce urmează a fost descoperit în locuința nr. 4. Resturile sale zăceau la adîncimea de 0,55 m pe latura de sud-est, deasupra platformei din locuința menționată. Recipientul descoperit face parte din categoria *pithos* de mari dimensiuni (înălțimea 86 cm, diametrul gurii 53 cm, dia-

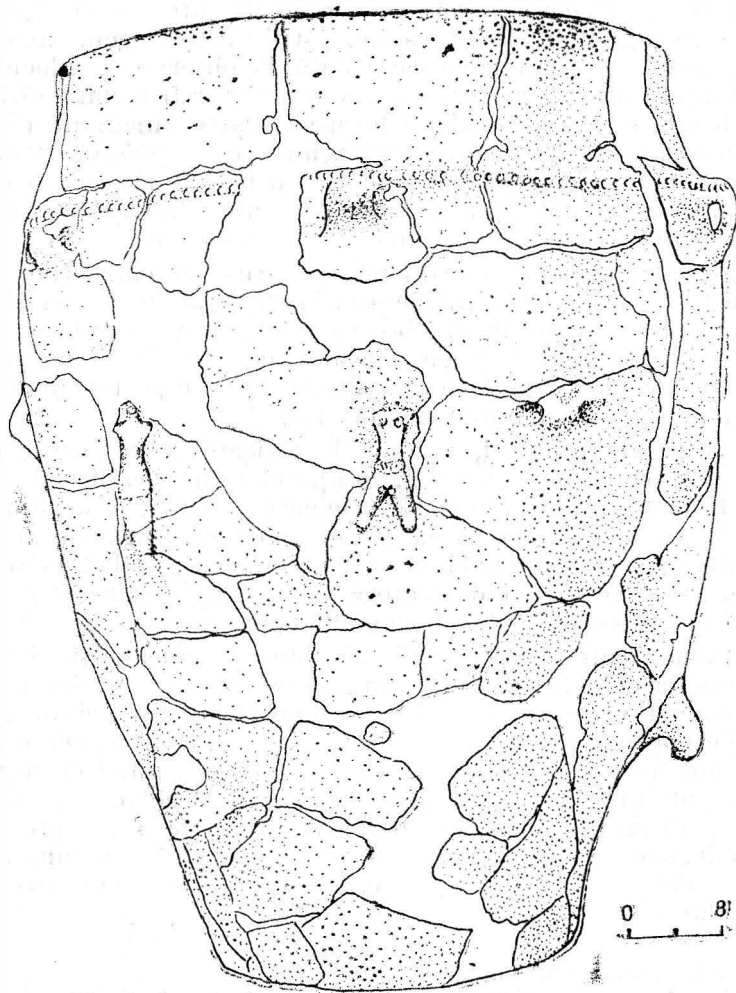

Fig. 2. Scinteia. *Pithos* cu reprezentări antropomorfe.

metrul maxim 65 cm, diametrul fundului 35 cm), cu corpul alungit și cu baza îngustă. Gîtul este scurt, mai îngust decît diametrul maxim și este delimitat de corpul vasului printr-un decor cu mici alveole rotunjite, realizate cu un instrument ascuțit. Buza vasului, înaltă, este ușor evazată spre exterior. Recipientul are trei rînduri de torți „supraetajate” prezentînd astfel analogii cu vase de acest fel descoperite și în alte așezări cucu-

teniene¹⁰. Primul „etaj” este alcătuit din cinci torți de formă rotunjită, perforate orizontal, plasate la același nivel, decorate în partea de sus cu alveole, dar dispuse la distanțe inegale, una de alta. Pe una din laturile vasului, între torțile primului rând și sub șirul de alveole, apare o spirală înfășurată, în „S”, ce a fost modelată dintr-o bandă subțire de lut și a fost aplicată ulterior pe vas, după cum s-a observat și pe porțiunea de pe care aceasta s-a desprins parțial (fig. 1/3). Cel de-al doilea rând de torți (doar patru de această dată) se află în zona diametrului maxim al vasului, la distanțe inegale de 60, 50 și 40 cm. În spațiul mai mare, de 60 cm, au fost modelate reprezentările antropomorfe. Ultimul șir de torți se găsește la aproximativ 20 cm mai sus de baza vasului. Cele patru torți sînt aproape duble ca mărime față de cele de mai sus, au formă triunghiulară, iar perforația lor este de această dată verticală. Fundul vasului este drept. Din vasul descris lipsesc doar câteva fragmente din buză, din zona diametrului maxim și aproape jumătate din bază. Vasul a suferit o ardere secundară, motiv pentru care este deformat, iar culcarca sa diferă în unele zone, de la gălbui-cenușiu pînă la cenușiu închis. O situație asemănătoare, cînd vasul a fost ars secundar și era deformat, s-a întîlnit și în așezarea cucuteniană de la Trușești¹¹. În interior în totalitate și în exterior pe anumite porțiuni, vasul (buza și gîtul pînă la decorul cu alveole) a fost pictat cu culoare roșie-vișinie¹². De sub decorul cu alveole și pînă aproape în dreptul ultimului etaj de torți se observă un decor cu barbotină organizată în șiruri orizontale¹³.

Reprezentarea feminină, centrală (15,5 cm înălțime), este redată în maniera cunoscută a unor statuete feminine din etapa Cucuteni A₃ de la Scinteia, fără nici un fel de decor. Personajul este modelat în picioare, cu trupul suplu, denotînd eleganță și o anumită sobrietate. Capul mic este ușor rotunjit, fără a avea însă nici un fel de detalii anatomice. Gîtul este subțire, dar proporționat în raport cu corpul. Bustul statuietei este fără brațe, într-o manieră de modelare comună celor mai multe statuete cucuteniene, iar talia suplă. Abdomenul, care de obicei, chiar la statuetele nedecorate, apare ușor bombat spre exterior, este de această dată complet plat și chiar concav, prezentînd o adîncitură. Partea din zona coapselor lipsește și acest lucru se datorește unui accident din vechime. Ruptura a permis observația că reprezentarea feminină a fost modelată separat și apoi a fost aplicată pe vas. Picioarele sînt redată lipite și se termină sub formă de virf ascuțit, fără nici o nervură despărțitoare.

La o distanță de 18,5 cm și cu aproximativ 8 cm mai sus a fost modelată cea de-a doua reprezentare antropomorfă. Este vorba de această dată de un bărbat. Maniera în care a fost modelat oglindește transpunerea din plastica antropomorfă tot a așezării de la Scinteia sau din altele, contemporane cu ea¹⁴. Spre deosebire de primul personaj, cel de-al doilea

¹⁰ M. Petrecu-Dimbovița, SCIV, 5, 1954, 1—2, p. 13, fig. 4; A. Nițu, Carpica, 4, 1971, p. 84.

¹¹ M. Petrescu-Dimbovița, *op. cit.*, p. 13.

¹² În așezarea Cucuteni A₃b de la Dumești *pthos*-ul cu reprezentările antropomorfe plastice, duble, a fost acoperit cu o culoare albă (Cf. R. Maxim-Alaiba, *op. cit.*, p. 105).

¹³ Același vas de cult de la Dumești prezintă și decor cu barbotină alături de alveole dispuse în brîu și de reprezentări antropomorfe (*Ibidem*).

¹⁴ *Ibidem*, p. 128—133, fig. 8—13.

este mai mic (10,9 cm), dar prezintă mai multe detalii anatomice și elemente decorative. Astfel și de această dată capul este mai puțin individualizat, iar comparativ cu prima reprezentare este chiar neglijent modelat. Gîtul este scurt și pe el apare o eșarfă realizată dintr-o bandă îngustă din lut, aplicată ulterior modelării, cu trei incizii verticale. Bustul nu are nici de această dată brațe, dar în schimb prezintă două pastile în relief, ușor asimetrice și inegale ca mărime, ce marchează sinii. O altă pastilă din lut ars conturează ombilicul. Sub talia personajului apare un briu modelat dintr-o altă bandă din lut (aplicată și de această dată ulterior), care este incizată cu un decor în zig-zag. Zona șoldurilor este bine conturată, iar picioarele, relativ scurte, depărtate, puternice, au marcate și genunchii prin îngroșarea lutului și prin apăsarea ușoară cu degetele. Picioarele se termină cu tălpi de formă dreptunghiulară. Într-o manieră realistă este redat și sexul personajului.

Cele două reprezentări antropomorfe de pe *pitthos*-ul de la Scinteia aduc în discuție o ipostază nouă a reprezentărilor plastice în relief din cultura Cucuteni. Vasul pe care l-am prezentat redă pentru prima dată în mod clar două personaje văzute frontal — marea zeiță și acolitul ei sau cuplul divin.

Reamintim că, între reprezentările plastice antropomorfe de pe ceramica cucuteniană, singura reprezentare frontală cunoscută pînă acum era cea de la Birlălești¹⁵. Restul reprezentărilor de acest fel au fost realizate de meșteri olari în maniera „dorsală” și avem în vedere piesele cunoscute deja de la Birlălești (Cucuteni A2)¹⁶, Trușești (Cucuteni A3)¹⁷, Dumești (Cucuteni A3b)¹⁸ și Birlălești-Ciomaga (Cucuteni A2)¹⁹. O piesă tratată într-o manieră identică provine din așezarea Precucuteni III de la Traian Dealul Fintînilor²⁰. Dacă în aria Precucuteni și Cucuteni reprezentările plastice frontale pe ceramică sînt atît de rare, în schimb pe ceramica Turdaș ale apar destul de des. Amintim două fragmente cu astfel de reprezentări provenind din grupul cultural Turdaș, descoperite în stațiunea eponimă, și un vas de cult descoperit în așezarea de la Parța²¹. Foarte interesant este și faptul că una din piesele la care ne-am referit (provenind de la Turdaș)²² redă un personaj masculin.

Un alt element care trebuie subliniat este acela că, spre deosebire de reprezentarea de la Birlălești, văzută frontal, unde elementele anatomice ale feței sînt totuși sugerate, meșterul olar de la Scinteia a vrut să sublinieze mai multe alte detalii. Din acest motiv poate a acordat o atenție deosebită modelării corpurilor și a elementelor decorative ale acestora (pentru cea de-a doua în special).

¹⁵ Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 84, fig. 63 b.

¹⁶ *Ibidem*, fig. 63 a.

¹⁷ M. Petrescu-Dimbovița, *op. cit.*, p. 13, fig. 4 ; Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, fig. 171.

¹⁸ R. Maxim-Alaiba, *op. cit.*, p. 135, fig. 15.

¹⁹ A. Nițu, *op. cit.*, p. 83, fig. 2.

²⁰ S. Marinescu-Bîlcu, *op. cit.* p. 267, fig. 90/3.

²¹ M. Roska, *Die Sammlung Zsofia von Torma*, Cluj, 1941, pl. CXXI/1—16 ; Vl. Dumitrescu, *Arta preistorică în România*, București, 1974, p. 185, fig. 190/4—6, 8—9. Piesa se află în colecțiile Muzeului Banatului din Timișoara.

²² M. Roska, *op. cit.*, pl. CXXI/13.

O altă problemă pe care o ridică vasul de la Scinteia este și cea a reprezentărilor duble de tip „hieros gamos”. Dintre puținele piese ce alcătuiesc repertoriul reprezentărilor plastice în relief ce pot fi comparate cu cele de pe vasul de la Scinteia, un loc aparte revin descoperirilor de la Dumești și Trușești. Reprezentarea de pe *phios*-ul de la Dumești²³ redă silueta feminină în poziție dorsală, cu brațele ridicate în dublă ipostază: cu picioarele unite în vîrf ascuțit și în poziție chincită, astfel că se îndepărtează considerabil de descoperirea noastră. Atenție mai mare trebuie acordată însă reprezentărilor de pe *phios*-ul de la Trușești, ce au fost interpretate ca două, de sex opus, cuplate²⁴. Singurul element comun între reprezentările de la Trușești și Scinteia îl constituie, cred, numai reprezentarea celor două personaje de sex opus. Ipostazele cuplului divin pe vasele celor două stațiuni sînt total diferite. Diferită este de altfel și plasarea lor în tectonica vasului, chiar dacă este vorba în ambele cazuri de *phios*-uri cu torți supraetajate. O altă noutate pe vasul de la Scinteia o constituie și prezența acelei spirale în „S”, ce nu se mai întîlnește în această manieră pe un alt vas. Fără îndoială, „hieros gamos” de la Scinteia este unic deocamdată în aria culturii Cucuteni; ca modalitate de reprezentare în primul rînd.

O reprezentare simbolică a „hieros gamos”-ului poate fi considerată după unii autori²⁵ și plăcuța de os în forma unui cap de taur de la Bileze Zlote (faza Cucuteni B) pe care a fost incizată o siluetă feminină²⁶. Reprezentări duble au apărut și în aria culturii Gumelnița. Dacă statueta bicefală de la Rastu²⁷ trebuie mai curînd încadrată în categoria „cuplului feminin”, ipostază ce se întîlnește de altfel și în cultura Cucuteni²⁸, statueta pereche din așezarea eponimă de la Gumelnița²⁹ este fără îndoială un „hieros gamos”. În același sens poate fi interpretat și fragmentul ceramic din aceeași așezare de la Gumelnița, cu cele două siluete antropomorfe văzute frontal, modelate din bandă de lut și decorate cu mici alveole³⁰. Deși în aria Vinča au apărut cele mai multe reprezentări umane în relief, trebuie să remarcăm faptul că nici una dintre acestea nu este dublă și nici de tip „hieros gamos”.

Reprezentările antropomorfe plastice în relief din cultura Cucuteni prezintă, așa cum s-a spus, o tradiție culturală Starčevo-Criș transmisă prin filieră liniară ceramică și Vinča-Turdaș³¹. Piese descoperite pînă acum, dintre care una singură nu este publicată³², arată că această manieră de redare a reprezentărilor antropomorfe apare cu predilecție în fazele Cucuteni A2—A3b (A4) în teritoriul între Carpați și Prut, după care dispare.

²³ R. Maxim-Alaiba, *op. cit.*, p. 134—135, fig. 14—15.

²⁴ M. Petrescu-Dimbovița, *op. cit.*, VI. Dumitrescu, *op. cit.*, fig. 171.

²⁵ Această interpretare aparține colegului Dan Monah.

²⁶ M. Gimbutas, *Civiltățile și cultura*, București, 1989, p. 100, fig. 24.

²⁷ VI. Dumitrescu, *op. cit.*, fig. 186 și fig. 193.

²⁸ Este vorba de altarul descoperit la Trușești, în care sînt redat un personaj feminin central și altul, tot feminin, de dimensiuni mai mici, ambele purtînd la gît ergolpiceane. Această temă este ilustrată și de siluetele feminine pictate, ce apar în așezările tripolice de din Basarabia.

²⁹ VI. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 229, fig. 249.

³⁰ *Ibidem*, p. 244, fig. 265.

³¹ A. Nițu, SCIV, 19, 1968, 3, p. 387; idem, *Carpica* 4, 1971, p. 82; A. László, *MemAntiq*, 2, 1970, p. 50.

³² Piesa a fost descoperită de colega R. Maxim-Alaiba în așezarea Cucuteni A3 de la Dumești, jud. Vaslui.

Repertoriul reprezentărilor antropomorfe plastico în relief conține trei tipuri : a) reprezentările schematice cu brațele ridicate, corpul în formă de ax central și cu picioarele în poziție chiacită, în care se încadrează descoperirile de la Trușești, Ghelăiești, Dumești, Scînteia, avînd cea mai apropiată analogie în descoperirile de la Tîrpești, în Precucuteni III ; b) reprezentările realiste cu detalii anatomice : Birlălești, Traian-Dealul Fîntînilor, Trușești-Țuguiata, Scînteia ; c) reprezentările realiste, ce rodau parțial sau integral corpul omenesc și sint plasate de obicei pe torți : Birlălești-Ciomaga, Drăgușeni-Ostrov, Chetrești.

Maniera de relate a acestor reprezentări, schematică sau realistă, ca și diversitatea atitudinilor surprinse, atrag atenția încă o dată asupra fanteziei meșterilor olari cucutenieni. Unul din elementele comune ale acestor reprezentări este apariția lor pe ceramica proasă, cu un rol deosebit în practicile magico-religioase, fapt sesizat de mai mulți autori ³³. Considerăm că vasul de cult cu „hieron gamos” și cele două fragmente cu reprezentări plastice antropomorfe de la Scînteia se integrează organic în reprezentările similare din aria neo-neoliticului românesc, contribuind la mai buna cunoaștere a plasticii ineputabile a culturii Cucuteni ³⁴.

ANTHROPOMORPHOUS REPRESENTATIONS OF THE CERAMICS BELONGING TO THE CUCUTENI SETTLEMENT A3 FROM SCÎNTEIA (IAȘI COUNTY)

SUMMARY

Within the campaign of the archeological diggings between the years 1988—1989 I discovered a vessel which was reunited, and two fragments all of them with anthropomorphous representations.

The two fragments reproduce (Fig. 1/1—2) the image of a feminine silhouette, with raised arms and the legs in a cramped position, with analogies in other Cucuteni settlements, like those from Ghelăiești, Trușești, Dumești or Precucuteni period, or like that from Tîrpești. Specific, especially, to the Cucuteni phase A2—A3 and to region belonging to central Moldavia up to the Prut, such representations do not appear in the following phases Cucuteni AB or B nor in the Tripolian area, in none of the phasers.

The reunified vessel discovered in the house number 4, belongs to the category of *pitios* of great dimensions, with a lengthened body, narrow base and with penthoused lugs. On one side of the vessel, towards the lugs of the first row and the line of cells, there is a spiral wrapped up in „S”, moulded out of a thin band of clay and later applied on the vessel.

³³ A. Nițu, *op. cit.*, p. 81 ; idem, *Carpica*, 6, 1973—1974, p. 15 ; R. Maxim-Alaiba, *op. cit.*, p. 107.

³⁴ Dacă avem în vedere maniera de redare a reprezentării masculine, cu cele două pastile ce marchează știi, ar putea fi apreciată și ca androgin, dar aceasta nu schimbă cu nimic interpretarea de „hieron gammos” a scenei de pe vas. Problema cuplului divin, reprezentată printr-un personaj feminin și unul androgin, este însă mult mai complexă și necesită unele discuții, pe care intenționăm să le facem cu altă ocazie.

Those two human representations were moulded at the level of the second row of lugs. The central, feminine representations, is bigger, and the masculine one is a little smaller. The manner of moulding of those two anthropomorphous silhouettes denotes realism and we can appreciate that in this case these had been used a transposition of the plastic art from the Scinteia settlement. The masculine personage presents more anatomical and decorative details. He wears a scarf with three incisions round the neck, and above the hips he has a belt with zigzag incisions.

Those two anthropomorphous representations at the pithos of Scinteia offer a new hypothesis of the plastic representations in relief from Cucuteni culture. On the vessel are represented for the first time clearly two personages seen frontally — the great goddess and her acolyth or the divine couple : „hieros gamos”. This figure is also met in Cucuteni culture by the discoveries, already known — those from Truşeşti and Bilze Zlote. The interest in the *pithos* from Scinteia comes first from the hypothesis, wholly new, of this theme from the prehistoire religion. The realistic manner in which the personages are achieved draws a particular attention, as well as their placing in the tectonics of the vessel and we must not forget the presence of the spiral in „S” either. Without going into details I have recalled the way the representations in relief have penetrated into the Cucuteni ceramics.

So, the plastic anthropomorphous representations in relief can be classified like this : a) schematic representations, with raised arms, the head in the form of an axle and with the legs in a crammed positions (the discoveries from Truşeşti, Ghelăieşti, Dumesti, Scinteia); b) realistic representations, with anatomical details (Birlăleşti, Traian-Dealul Fintinilor, Truşeşti-Ţuguicta, Scinteia); c) realistic representations, which render partially or completely the human body and are usually placed on lugs (Birlăleşti-Ciomaga, Drăguşeni-Ostrov, Chetreşti).

The drawing of the of such representations, symbolical or realistic, as well as the diversity of the attitudes draw the attention, once more, to the fantasy of the pottery masters from Cucuteni. One of their common elements is the appearance on porous ceramics, with a particular role in magic and religions practices, a fact wich has been observed by more authors.

EXPLANATIONS OF THE FIGURES

Fig. 1. Scinteia. Anthtopomorfic representations on the porous ceramic (1, 2). Details on the *pithos* with anthropomorfic representations (4), and with spiral wrap up in „S” (3).

Fig. 2. Scinteia, *Pithos* with anthropomorfic representations.

